

El diàleg entre el mestre o professor, l'alumne i la cultura

Martí Teixidó i Planas

Mestre, pedagog, inspector d'educació. President de la Societat Catalana de Pedagogia. A/e: mteixid2@xtec.cat

Conceptes clars compartits per a un diàleg científic

L'educació és un procés. Queden curtes les definicions d'èpoques anteriors: perfeccionament humà, acció intencional de transmissió, desenvolupament integral. En la societat democràtica i de masses actual hem d'afinar el concepte d'educació, hem d'actualitzar els diccionaris. L'educació és un procés personal de l'alumne (inclou desenvolupament). L'educació és un procés intencional del mestre o professor (inclou transmissió, comunicació i entusiasme). Per això té sentit posar l'accent en el diàleg, la millor expressió de relació interpersonal juntament amb l'amor.

El centre educatiu (*centre*, concepte massa abstracte) és una institució. Aplega persones que comparteixen valors i finalitats. És una empresa humana, més que empresa productiva, ja que l'interès és compartit, col·laboratiu.

El diàleg és encreuament de logos, de pensament amb sentit i sentiments, racional i emotiu alhora. Per això, hi pot haver una lògica comuna, però hi ha d'altres lògiques i al capdavant hi ha vivències i sentiments personals. L'animal humà comparteix molt amb la seva espècie però es caracteritza per la identitat personal a la qual aspira. El diàleg és una relació interpersonal que permet modular la identitat personal amb la vinculació social. El llenguatge és exteriorització del pensament, una funció genuïna de l'animal humà.

Néixer és un esdeveniment biològic, incomplet per a l'animal humà. Amb una protoeducació, la socialització primària, l'humà esdevé social. Amb un llarg procés d'educació esdevé personal sense deixar de ser social. Aquest procés en societats primigènies s'acomplia entre els set i dotze anys d'edat, però en la societat complexa actual s'allarga fins als divuit o vint-i-quatre anys. Hi ha un clar dèficit de socialització primària a la societat contemporània (Tedesco, p. 35) i els infants menuts veuen abans d'hora que tot és discutible i no consoliden patrons de conducta social. La institució escolar ho ha de compensar amb una acció educadora intensa dels sis als setze anys alhora que a compleix la seva funció específica d'instruir (aprenentatges repetitius) i ensenyar (mostrar coneixement i procediments per aprendre amb autonomia).

El procés de relació entre educador i educand en la societat democràtica fonamentada en drets personals i socials s'ha de fer amb diàleg amorós, diàleg amb el qual l'adult accepta l'infant o jove que s'educa tal com és, per bé que li transmet exigència de superació. És una acceptació incondicional de l'alumne. Que l'alumne és... hiperactiu, dislèctic, té necessitats educatives especials (nee)... No. L'alumne és, és ell, i ha de ser ell millorat. El pedagog Joaquim Xirau (1940, p. 261) explicitava la relació amorosa de l'educació: «No hi ha cap dubte que el mestre ha d'enamorar. Tota la seva eficàcia

depèn de l'amor que suscita. És imprescindible que promogui en el deixeble tota la força de l'empenta amorosa.»

El diàleg (no dialèctic sinó dialogal) és incondicional. És un diàleg basat en la confiança en l'altre. L'educand ha de sentir admiració per l'educador, pel seu coneixement i maduresa, per la seva persona generosa. Alhora és un diàleg exigent, és una tensió dinàmica entre comprensió i exigència. També l'educador haurà d'estar atent a algunes exigències de l'alumne que creix, que pensa, que participa. «Tot mestre digne de tal nom és alhora, i amb tota veritat, deixeble dels seus deixebles». (Xirau, *id.*)

Sentit de l'educació en la societat democràtica

La filosofia, o no-filosofia, personalista (Mounier, 1934) pot aportar molt bona orientació a l'educació actual. «Soi-même comme un autre» desenvolupa extensament el filòsof Paul Ricoeur (1990). «Moi-même. Dire soi, n'est pas dire moi.» El mi està implicat en el si mateix. La ipseïtat correspon al mi, i al mi de tu i al mi dels altres (*alter ego*).

La comprensió de l'altre està relacionada amb el coneixement de si mateix. Tot docent hauria de començar fent una anàlisi de les vivències d'escola, repassar com va ser ensenyat, destriar allò que el va engrescar d'allò que li va fer mal. Així sabrà veure què no ha de fer amb els seus alumnes i què deuen esperar d'ell els seus alumnes. Aquesta reflexió personal —encara millor si es fa en dinàmica de grup— ha de ser bàsica en la formació del mestre o professor.

Fem una ullada a la història de l'educació d'occident i veurem com s'han succeït diferents orientacions segons on s'ha posat l'accent. S'articulen tres dimensions: mestre, alumne i cultura, que, amb independència de l'escala, han de ser harmòniques (vegeu la figura 1).

FIGURA 1

Les tres dimensions harmòniques de l'educació escolar, a diferent escala

FONT: Elaboració pròpia.

L'ensenyament tradicional, i concretament el model d'escola dels il·lustrats de l'inici del segle XIX, està centrat en el mestre o professor, que instrueix a partir dels seus coneixements i la seva cultura. És l'orientació escolàstica. L'orientació de les competències docents (Perrenoud, 1998) representa la darrera versió.

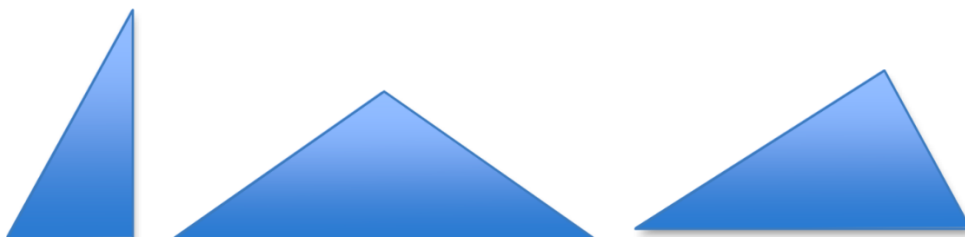
El moviment per l'escola nova o activa a Europa igual que la *progressive education* a l'Amèrica del Nord a l'inici del segle xx impulsa l'educació paidocèntrica, centrada en l'aprenentatge de l'alumne. Es fonamenta en la teoria de Rousseau que investiga la psicologia evolutiva, però arrela millor en la pràctica de Pestalozzi i té fonamentació científica en la psicologia evolutiva. (Claparède, 1904)

Una tradició més antiga és la culturalista o acadèmica. Se centra en el coneixement, però anava destinada als selectes, als més capacitats i interessats. És l'orientació de Plató centrada en la cerca de la veritat. Amb l'ensenyament generalitzat impulsat pels governs, s'ha desenvolupat una orientació tecnològica (Tyler, 1941 i Bloom, 1956) i la darrera concreció són les proves PISA.

Avui veiem clar que són tres orientacions complementàries que cal integrar. És el triangle de l'ensenyament i cal harmonitzar les tres dimensions quan apareixen descompensades (com es pot veure a la figura 2) en la situació inicial, amb poca o molta base cultural, amb més o menys seguretat dels alumnes, amb un professorat poc o molt format.

FIGURA 2

Dimensions de cultura, alumne i mestre inicialment descompensades que cal harmonitzar

FONT:

Elaboració pròpia.

La relació professor-alumnes, el cor impulsor de l'educació

Dialogant amb els alumnes, el mestre o professor ha de fer-los observar el món, conèixer la ciència, construir pensament, sensibilitzar-se per l'art, explicar-se amb precisió i bon gust... i cadascú ha d'interioritzar una *cosmovisió* i projectar una *vida amb sentit* com a exercici de llibertat personal. El mestre o professor ha de ser persona de cultura, molta i àmplia cultura. De la cultura de prestigi o clàssica, de cultura popular tradicional, de cultura de masses, de la infotecnologia que eixampla l'accés a la cultura. El sociòleg Alain Touraine en un article de premsa (1989) va dir que no cal estar contra la cultura de masses; és un directori cultural que permet fer opcions personals i que cal saber-les fer. Coincideix amb el comunicòleg Umberto Eco (1974) que venia a dir que és el públic qui amb la seva elecció fa que hi hagi mals programes a la televisió.

En el programa *30 minuts* emès el 21 de febrer de 2016 a TV3 parlaven dels adolescents actuals, que estan constantment amb el mòbil. Amb aquesta maquineta màgica estan canviant com estableixen les relacions interpersonals. És un fet, inevitablement hem

de reajustar la manera d'ensenyar i podran trobar en l'ensenyament una alternativa de contrast que aporti contingut a tantes possibilitats d'informació, de relació, de comunicació i de creació.

La pedagogia s'ha de redefinir sempre. En primer lloc, les finalitats: *per a què* eduquem. En segon lloc, a *qui* eduquem: l'alumne actual. El currículum respon al *què* com a mostra de la cultura total. El *com* ensenyar i aprendre es concreta amb la didàctica i amb la previsió de recursos (qualsevol) amb intenció pedagògica. La professió docent no és una feina d'aficionats ni és l'aplicació de tècniques, protocols o receptes. El docent ha de pensar, decidir i actuar, i ho ha de fer en equip. Ha de tenir cultura àmplia i formació científica professional construïda sobre la consciència personal i social.